

DOI: 10.25140/2411-5215-2021-3(27)-176-189

УДК 336.77(477)

JEL Classification: G21

Валерій Ільчук

доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: ivp5@ukr.net. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-4844-1326>**ResearcherID:** [F-4864-2016/H-0](https://orcid.org/0000-0003-4844-1326)**Тетяна Шпомер**

кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: tanya_shpomer@ukr.net. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0001-6680-5889>**ResearcherID:** [L-9323-2015](https://orcid.org/0000-0001-6680-5889)**ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ
ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ
КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ**

У статті реалізовано системний підхід до дослідження інституційної складової інфраструктурного забезпечення функціонування кредитного ринку, визначено його зміст, сутність та роль у підвищенні якості надання кредитних послуг. Виокремлено в системі інституційного забезпечення її складові підсистеми та елементи. Охарактеризовано діяльність державних інституцій та законодавчої бази як складових інституційної складової інфраструктури в забезпеченні функціонування кредитного ринку, визначено проблеми її розвитку. Запропоновано розширити та посилити функції окремих складових інституційного забезпечення з метою активізації діяльності суб'єктів кредитного ринку та підвищення якості надання кредитних послуг. Перспективою подальших досліджень за визначеною тематикою є розробка пропозицій та дієвого інструментарію, спрямованих на підвищення ефективності інституційного забезпечення функціонування і розвитку кредитного ринку України.

Ключові слова: інфраструктура; кредитний ринок; інституційне забезпечення; системний підхід; ефективність функціонування.

Рис.: 6. Табл.: 1. Бібл.: 15.

Постановка проблеми. Інституційне забезпечення, як досить потужна складова інфраструктури кредитного ринку, є важливим об'єктом дослідження, у межах якого здійснюється пошук ефективних методів, засобів та інструментів підвищення ефективності його функціонування.

Аналізуючи діяльність кредитного ринку, можна зазначити, що низька ефективність його роботи багато в чому визначається недосконалістю інституційного забезпечення процесу надання кредитних послуг.

Вирішення проблеми підвищення ефективності функціонування кредитного ринку зумовлює значущість та актуальність дослідження інституційної складової його інфраструктури, спрямованого на пошук шляхів її удосконалення з метою підвищення якості надання кредитних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інфраструктури кредитного ринку та окремих її складових, їхньої ролі в підвищенні ефективності функціонування ринку кредитних послуг присвятили свої праці відомі вітчизняні та закордонні вчені, а саме: А. Алчіан, М. Бунге, М. Вебер, О. Вільямсон, Д. Норт, Е. Остром, О. Войтик, О. Гриценко, В. Каспер, В. Сілін, О. Васюк, В. Вірченко, В. Железняк, В. Галушак, Т. Кізим, О. Корсакова, О. Лучишин, І. Рекуненко, О. Назарова, С. Степаненко, І. Чупицька та ін., які зробили вагомий внесок у становлення теоретичних засад інституціональної економіки, у розвиток інфраструктури фінансових ринків, теорії та практики кредитування, підвищення ефективності надання кредитних послуг.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Віддаючи належне науковим здобуткам зазначених науковців у дослідженні інфраструктури кредитного ринку, слід зауважити, що невирішеними до цього часу залишаються проблеми, що стосуються розробки ефективних підходів щодо удосконалення її інституційної складової з метою

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

активізації надання кредитних послуг та підвищення їхньої якості. Отже, необхідним є опрацювання теоретичних засад розвитку кредитних відносин, функціонування кредитного ринку та розробка практичних рекомендацій стосовно удосконалення інституційного забезпечення процесу надання кредитних послуг.

Метою статті є виявлення проблем ефективного інституційного забезпечення функціонування кредитного ринку та розробка напрямів його удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Інфраструктура за своїм призначенням є базою і умовою функціонування і розвитку як окремих суб'єктів ринку, секторів економіки, так і країни загалом.

Інституційне забезпечення є потужним стрижнем ефективної підтримки функціонування і розвитку будь-якого виду економічної діяльності, зокрема і кредитного ринку, потенційні можливості якого дозволяють суттєво підвищити якість надання кредитних послуг.

Ефективне функціонування ринку кредитних послуг в Україні сприяє економічному розвитку суб'єктів господарювання, зростанню ділової активності, збільшенню доходів, що підвищує добробут та якість життя широких верств населення.

Інституційна інфраструктура кредитного ринку є особливим видом інфраструктурного забезпечення, яке покликане забезпечити сприятливі умови для його функціонування і розвитку.

Закордонні й вітчизняні вчені під інституційним забезпеченням розуміють переважно сукупність державних інституцій та громадських організацій, які обслуговують відповідну сферу економічної діяльності. Представники «нового» інституціоналізму вважають об'єктом свого дослідження інститути не тільки як культурні чи соціально-економічні феномени, а як набір формальних і неформальних норм («правил гри»), що скеровують економічну поведінку індивіда та організації в умовах ринкового господарства [1]. Тобто під інституційним забезпеченням розуміють не тільки спеціалізовані інститути (заклади, установи), а й певні норми поведінки, що визначаються нормативно-правовими актами. Таким чином, інституційна інфраструктура охоплює як сукупність певних установ, закладів чи організацій, так і нормативно-правові акти і закони, що спрямовані на регулювання ринку кредитних послуг.

Найбільш стисло інституційне забезпечення визначають як наявність з одного боку відповідних державних органів та громадських організацій, з іншого – закони, норми, правила, стандарти [15].

Схема інституційного забезпечення кредитного ринку (рис. 1) показує багатогранність його регулюючого та регламентуючого впливів на функціонування і розвиток ринку кредитних послуг.

Стислі характеристики основних складових інституційної інфраструктури, що стосуються фінансових інституцій, полягає в такому:

Бюро кредитних історій спрямоване на збір інформації, яка корисна як фінансовим установам (допомагає мінімізувати ризики), так і позичальникам (дозволяє швидко і на вигідних умовах отримати кредит). Послуги бюро кредитних історій корисні для кредиторів тому, що дає можливість виявлення шахраїв та мінімізувати кредитні ризики.

Основним завданням *колекторських компаній* є професійне стягнення проблемних заборгованостей. Розвиток колекторських компаній в Україні стримується відсутністю спільної роботи колекторів із розвитку технологій та стандартів якості, відсутністю кодексу етики колекторів, складнощами взаємодії з державними органами, відсутністю єдиного закону, який би регулював діяльність колекторських компаній [7].

Фінансові консультанти обслуговують позичальників на предмет пошуку найкращої кредитної пропозиції банку, беруть на себе переговори з банком, допомагають зібрати необхідні документи, слідкують за законністю кредитної угоди, прискорюють процедуру прийняття кредитного рішення, а також сприяють прийняттю позитивного рішення кредитної комісії [7].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Рис. 1. Схема інституційного забезпечення кредитного ринку

Джерело: складено авторами з урахуванням [3; 12].

Рейтингові агентства оцінюють загальну кредитоспроможність позичальників, а також якість окремих зобов'язань. Кредитний рейтинг є необхідною умовою для отримання об'єктивної оцінки стану та можливостей позичальника для ухвалення зважених рішень щодо укладання договорів кредитування. Це знижує кредитні ризики, витрати на їх дослідження та мінімізацію.

Кредитний брокер – це спеціалізована компанія, яка надає допомогу клієнту в отриманні кредиту, його обслуговуванні, а в разі необхідності – у реструктуризації і погашенні кредиту.

Страхові компанії, які спеціалізуються на банківському страхуванні, страхуванні ризиків, що виникають при проведенні кредитних операцій, теж можна віднести до суб'єктів інституційної інфраструктури. Страхуванню підлягають: заставне майно при кредитуванні юридичних осіб, предмети лізингу, а також життя і майно позичальника при іпотечному кредитуванні та споживчому кредитуванні фізичних осіб. Але страхування кредитних ризиків з інших напрямів кредитування ще не набуло належного розвитку.

Освітні заклади забезпечують попит кредитних установ у кваліфікованих кадрах шляхом підготовки та перепідготовки відповідних фахівців у межах основної і додаткової професійної освіти за цим напрямом професійної діяльності [3].

Нотаріуси на кредитному ринку мають певні функції, за якими виконуються рішення на користь певного суб'єкта кредитного ринку, переважно кредитора. Наприклад, виконавчий напис нотаріуса – це розпорядження щодо стягнення грошової суми від бо-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

ржника до кредитора, або повернення чи передачі майна кредитору, здійснене на документах, що підтверджують зобов'язання боржника. Нотаріус у цьому випадку здійснює захист цивільних або майнових прав кредитора шляхом вчинення виконавчого напису на борговому документі.

Консалтингові фірми. Кредитний консалтинг спеціалізується на наданні консультаційних послуг у сфері залучення кредитного або інвестиційного фінансування юридичним і фізичним особам. Кредитний консалтинг – це новий вид бізнесу, який сьогодні отримує активне поширення завдяки зростаючому інтересу клієнтів до кредитних коштів і необхідності одержати фахові консультації стосовно кредитів та умов їх отримання. Кредитний консалтинг дозволяє фахово підготувати комплект кредитної документації, у тому числі бізнес-плану та інших фінансових документів, які дозволяють фізичним і юридичним особам одержати кредит за умов складних ситуацій в умовах часових і фінансових обмежень [14].

Маркетингові організації можуть бути як сторонніми, зовнішніми щодо кредитних компаній установами, так і окремими підрозділами в їхніх структурах управління. Маркетингові організації покликані досліджувати кон'юнктуру кредитного ринку, вивчати попит споживачів на кредитні кошти, досліджувати конкуренцію на кредитному ринку, розробляти маркетингову стратегію виходу кредитної установи з новим кредитним продуктом на ринок кредитних послуг, організовувати заходи щодо просування нових кредитних продуктів, проводити сегментацію кредитного ринку з метою виявлення цільової аудиторії, яка є найбільш привабливою для кредитної компанії.

Всеукраїнська громадська організація захисту прав споживачів фінансових послуг та асоціація юридичних клінік України «Захист прав споживачів кредитних послуг» допомагають клієнтам фінансових установ у питаннях захисту своїх прав шляхом надання юридичних послуг, у тому числі й безкоштовних, у разі виникнення спірних питань у відносинах позичальника і кредитної установи.

У процесі кредитування споживачі кредитних послуг потерпають від загроз і наслідків протиправних дій банківських установ, що викликано недостатнім правовим регулюванням споживчого кредитування, яке зумовлює обхід чітко не визначених положень законів, а також від шахрайства банків із фінансовими ресурсами. Крім того, у банківських установах часто виникають суттєві невідповідності між рекламою та інформацією на сайтах і реальними умовами та наслідками отримання кредиту, у випадку невчасного його повернення, що порушує права споживача на інформацію про реальні послуги з кредитування. Діяльність зазначених організацій є дієвою підтримкою споживачам кредитних послуг, які отримують від них кваліфіковану юридичну допомогу та правову підтримку.

Інституційна інфраструктура кредитного ринку в Україні розвинена нерівномірно й негармонійно. Фінансові інститути за своїм складом як елементи інституційної інфраструктури більш розвинуті, ніж їхні функціональні можливості, які базуються на нормативно-правовій базі, яка є і недосконалою, і нестабільною.

Звідси виникає проблема в досягненні якісно нового рівня інфраструктурного забезпечення кредитного ринку, здатного до створення сприятливих умов для його ефективного функціонування і розвитку. Розрізнені на перший погляд складові інфраструктурного забезпечення кредитного ринку з їхніми функціональними елементами (інституціями) усе ж спрямовані на реалізацію спільної мети – створення належних умов функціонування суб'єктів кредитних відносин та ефективного розвитку ринку кредитних послуг. Саме спільна мета і функціональні зв'язки між складовими й елементами його інфраструктури дають підстави для розгляду та дослідження кредитного ринку як системи.

Для вирішення проблеми підвищення ефективності функціонування кредитного ринку застосовуємо системний підхід, який передбачає дослідження певного об'єкта, події, явища як окремої системи. Важливість застосування системного підходу пояснюється тим, що саме системний підхід є ефективним способом розгляду й інструментом пошуку шляхів вирішення зазначеної проблеми.

Найбільш складними і невизначеними у своїй поведінці є саме соціально-економічні системи, до яких належать: організації, колективи, фізичні особи, які на певних ступенях деталізації систем, що досліджуються, можна вважати підсистемами, елементами і можуть своєю поведінкою або сприяти, або гальмувати розвиток системи. Людський фактор робить системи менш прогнозованими та керованими порівняно з механічними аналогами [5].

Складну систему, якою є кредитний ринок, слід розглядати як одне ціле і як таку, що складається з частин.

Систему розуміють як комплекс взаємопов'язаних елементів, що утворюють цілісність. Система функціонує в певному середовищі і є складовою (підсистемою) більш потужної системи, або, як її називають, системи вищого порядку, або елементом підсистеми (рис. 2).

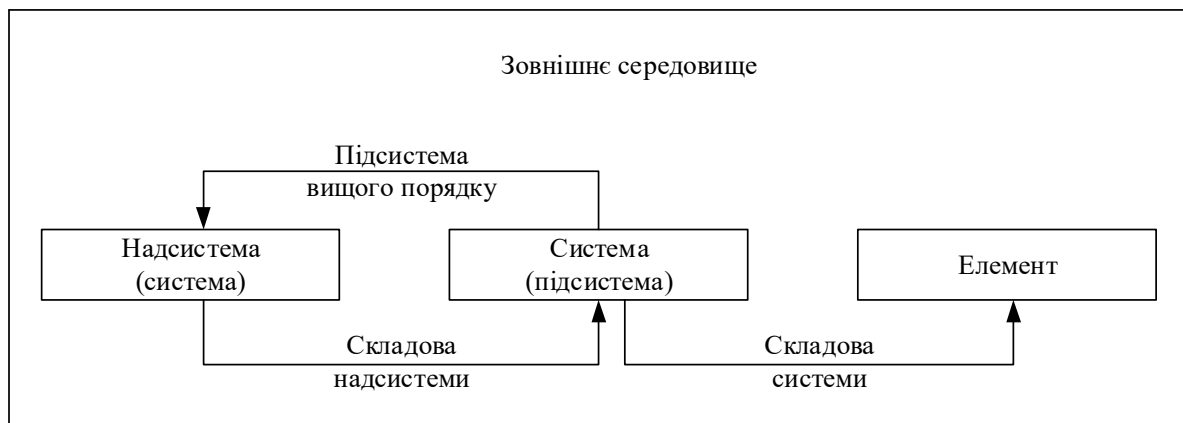

Рис. 2. Фрагмент декомпозиції в системному підході до об'єкта дослідження
Джерело: розроблено авторами.

Що стосується системи кредитного ринку, то він є складовою підсистемою, поряд з такими підсистемами, як грошовий ринок, валютний ринок, ринок капіталів, ринок цінних паперів тощо більшої системи, якою є фінансовий ринок. Фінансовий ринок є, у свою чергу, підсистемою більш потужної системи, якою є фінансова система країни і т. ін.

Зовнішнє середовище системи – це сукупність усіх явищ, об'єктів, які певним чином впливають на її поведінку. На кредитний ринок як систему, що включає всі сегменти забезпечення його функціонування і розвитку, впливають такі фактори: соціально-політична нестабільність в Україні; податкове навантаження на суб'єктів бізнесу і населення; інфляційні процеси, нестабільність валютного курсу; зниження доходів населення; зменшення ВВП; втрата довіри населення до банківських установ; недостатнє організаційне та законодавче захищення позичальників; відсутність прозорості функціонування банківських установ і т. ін. [10].

Аналізуючи кредитний ринок як систему слід зазначити, що тип її структури, беручи до уваги характер організації в системі елементів та їхніх зв'язків, є ієрархічний. З урахуванням того, що ієрархія – це структура з підпорядкованістю, тобто з нерівноправними зв'язками – дії в одному напрямку виявляють набагато більший вплив, аніж в оберненому, можна вважати, що ієрархія кредитного ринку саме і демонструє переважно обернений зв'язок (рис. 3).

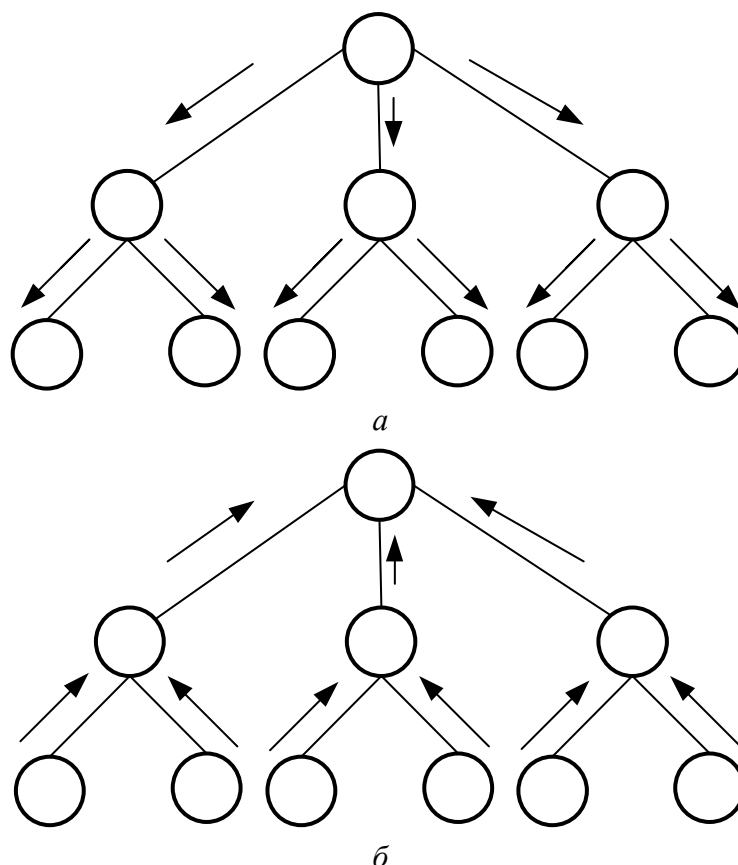

Рис. 3. Напрями зв'язків в ієрархічних типах структур:
а – прямий зв'язок; б – обернений зв'язок

Джерело: розроблено авторами.

Системи з прямими зв'язками – це такі системи, які функціонують шляхом управління з боку головного суб'єкта власними складовими – підсистемами та елементами. Прикладом таких систем є підприємства та інші структури, де запроваджене централізоване управління за ієрархічним принципом.

Системи з оберненими зв'язками – це системи, що функціонують під впливом власних складових. Прикладом таких систем є здебільшого великі складні системи, функціонування і розвиток яких визначається певним забезпеченням (ресурсним, інформаційним, кадровим і т. ін.), які, у свою чергу, перебувають під впливом власних складових (підсистем чи елементів), що впливають на ефективність відповідного забезпечення.

Слід зазначити, що кредитний ринок за своєю структурою і напрямом зв'язків належить до складної системи з оберненими зв'язками.

За такою схемою зв'язків кредитний ринок як система здатний повноцінно функціонувати за умов ефективних саме обернених зв'язків, які є підтримуючими (забезпечувальними) з боку відповідних сегментів, які входять у зазначену систему.

Це пояснює значущість усіх забезпечувальних сегментів і важливість їхнього впливу на ефективність функціонування кредитного ринку.

Для дослідження певних складових будь-якої системи застосовують таку операцію системного аналізу, як декомпозиція – поділ цілого на частини.

Певні складові системи можуть, за умов визначення їх як об'єктів дослідження, розглядатися як окремі системи, з відповідними підсистемами та елементами, які за ієрархією стоять на нижчих ступенях ієрархічної драбини (рис. 4).

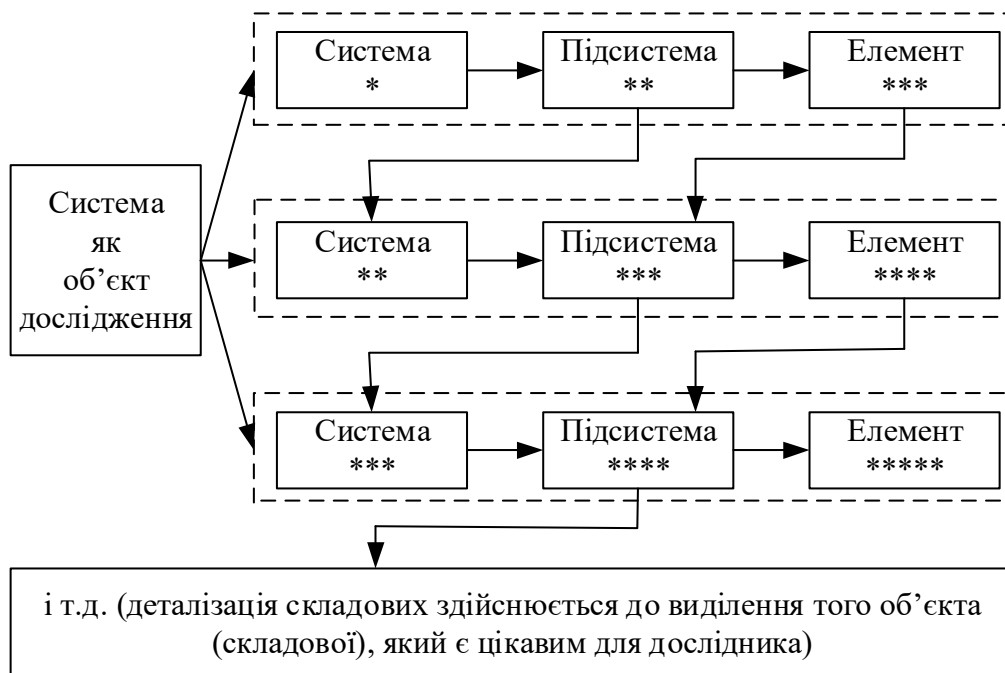

Рис. 4. Схема декомпозиції системи для вибору об'єкта дослідження

Джерело: розроблено авторами.

У таблиці показана глибина декомпозиції системи кредитного ринку до 4-го ступеня деталізації. За 0-й ступінь деталізації прийнято об'єкт дослідження – кредитний ринок загалом як система, підсистемою якої є інфраструктура, а елементи – окремі сегменти інфраструктури, які представляють такі види забезпечення: інформаційне, інституційне, технічне, розрахункове, кадрове та ін. [4].

Таблиця

Ступені деталізації в процесі декомпозиції кредитного ринку як системи

Ступінь деталізації	Обраний об'єкт дослідження кредитного ринку як системи	Підсистема (підсистеми)	Елементи
0	Кредитний ринок як система	Інфраструктура кредитного ринку	Сегменти інфраструктури кредитного ринку
1	Інфраструктура кредитного ринку	Сегменти інфраструктури кредитного ринку	Перелік структур, що належать до певного сегмента
2	Сегменти інфраструктури кредитного ринку	Перелік структур, що належать до певного сегмента	Перелік компонентів, що складають структуру певного сегмента
3	Структура, що належать до певного сегмента	Перелік компонентів, що складають структуру певного сегмента	Окремі складові компоненти, що складають структуру певного сегмента
4	Один із компонентів, що складають структуру певного сегмента	Окремі складові компоненти, що складають структуру певного сегмента	Складові складових компонентів, що складають структуру певного сегмента

Джерело: розроблено авторами.

Ефективна взаємодія визначених сегментів, сумісна діяльність яких спрямована на досягнення спільної кінцевої мети – ефективне забезпечення функціонування кредитного ринку, сприяє виникненню синергетичного ефекту в системі кредитного ринку. Під час дослідження складних систем, до яких належить кредитний ринок, глибина декомпозиції обмежується переважно 3-м і дуже рідко – 4-м ступенем деталізації. У процесі дослідження окремих сегментів інфраструктури кредитного ринку, в нашому випадку – інституційної інфраструктури, досить обмежитись 2-м ступенем деталізації (рис. 5).

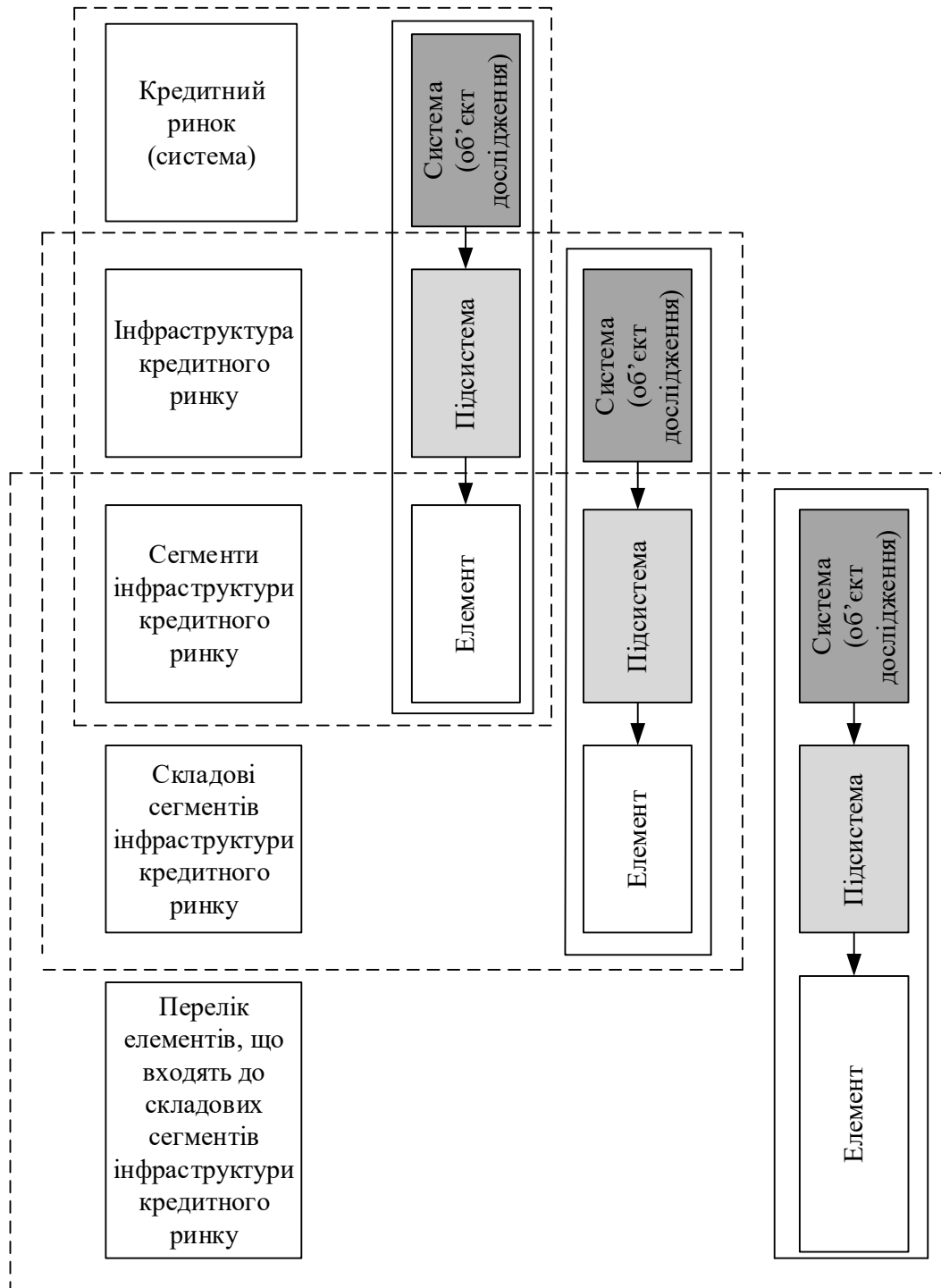

Рис. 5. Вибір об'єкта дослідження в процесі декомпозиції кредитного ринку як системи

Джерело: розроблено авторами.

Виокремлення об'єкту дослідження за 2-м ступенем деталізації в системі кредитного ринку показано на рис. 6.

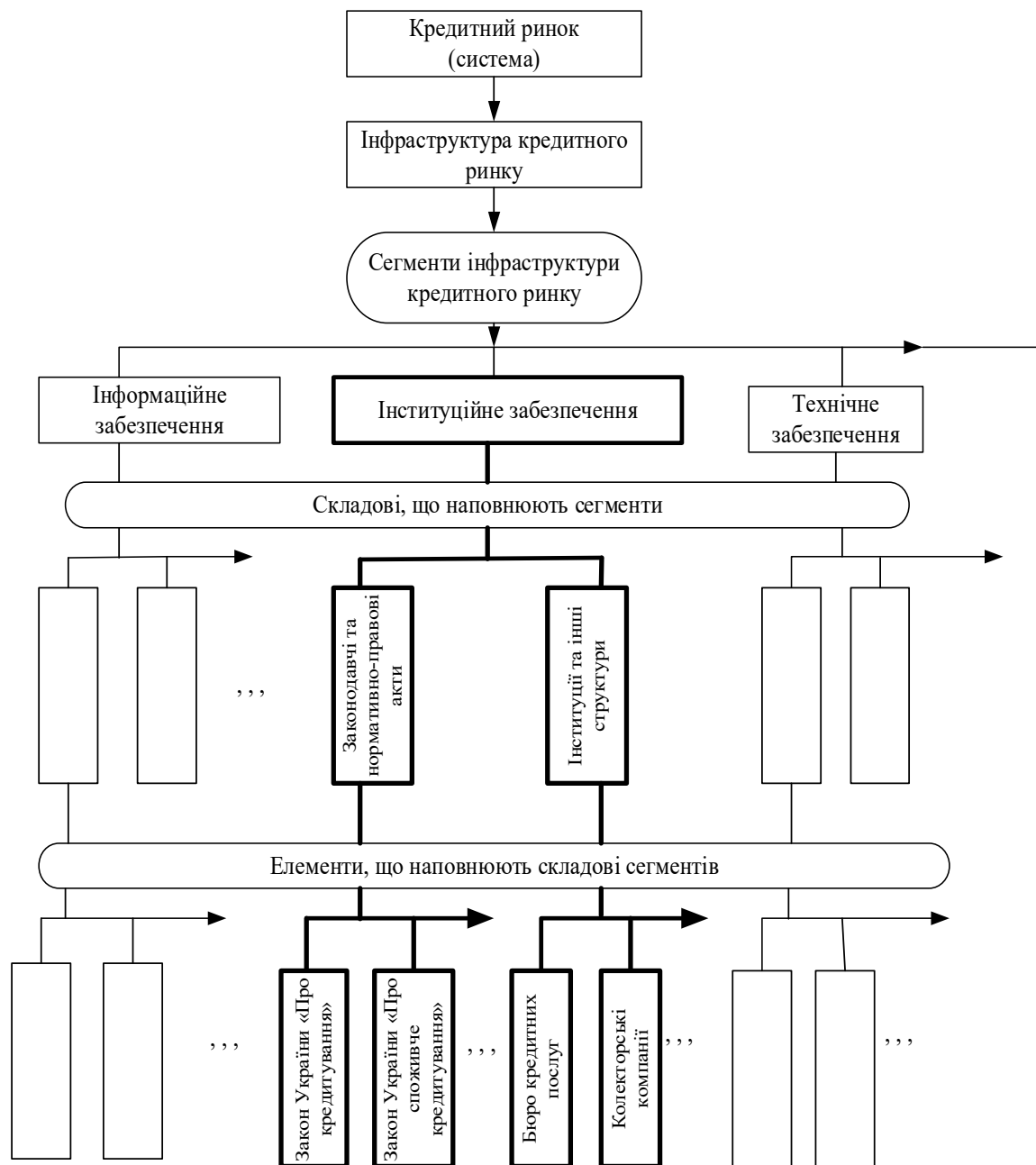

Рис. 6. Виокремлення об'єкта дослідження в системі кредитного ринку

Джерело: розроблено авторами.

Слід зазначити, що інституційна інфраструктура кредитного ринку базується на підтримці адміністративних структур та інститутів, а також на законодавчих і нормативно-правових актах, що спрямовані сприяти й забезпечувати ефективне функціонування кредитного ринку.

Саме держава відіграє ключову роль в інституційному забезпеченні функціонування кредитного ринку, оскільки розробляє законодавчі акти, правові норми і т. ін., які є орієнтиром у плануванні та використанні можливостей та потенціалу кредиторів у сфері своєї професійної діяльності. Держава також через свої інститути (НБУ, Мінфін тощо) реалізує фінансово-кредитну політику, встановлює правила гри суб'єктів кредитного ринку.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Аналізуючи діяльність кредитного ринку, можна зазначити, що низька ефективність його роботи багато в чому визначається не тільки фінансово-економічною кризою, викидами й загрозами зовнішнього середовища, а й недосконалістю інституційного забезпечення процесу надання кредитних послуг. Така ситуація на кредитному ринку призвела до таких негативних явищ, а саме:

- зниження довіри споживачів до фінансових, у тому числі і кредитних послуг, що призвело до зменшення попиту на кредити з боку населення та бізнесу;
- наявність жорстких умов надання кредитних коштів;
- сповільнення надходження коштів клієнтів до банківських установ, що зменшує їхні кредитні ресурси;
- зростання фінансових ризиків, у тому числі і кредитних;
- зниження якості кредитного портфеля банків;
- зростання кількості звернень позичальників щодо реструктуризації боргу за взятими кредитами;
- збільшення кількості непрацюючих кредитів, що призводять до зменшення їх кількості в портфелях банка;
- зменшення питомої ваги обсягів кредитування у ВВП;
- негативний вплив коронакризи, що зумовлює виникнення додаткових ризиків, які обмежують кредитно-інвестиційну активність суб'єктів бізнесу.

Такий стан речей вимагає застосування дієвих заходів щодо виправлення ситуацій на кредитному ринку. Одним зі шляхів виходу кредитного ринку з кризи є модернізація інституційної інфраструктури, яка багато в чому визначає ефективність його роботи.

Аналіз складових кредитного ринку як системи і зв'язків між його підсистемами й елементами показав:

1. Кредитний ринок є великою і складною, відкритою і динамічною соціально-економічною системою, яка має безліч стійких взаємозв'язків між його складовими підсистемами й елементами, а також зазнає впливу багатьох факторів зовнішнього середовища, які можуть як стимулювати, так і гальмувати її розвиток.

2. Кредитний ринок як система є однією з підсистем, як, наприклад, страховий ринок, валютний ринок, ринок капіталів і т. ін., більш потужної системи, якою є фінансовий ринок загалом. Функціонування вказаних ринків забезпечується відповідними законодавчими актами, які стосуються всіх складових зазначеної системи, наприклад: Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», Закон України «Про фінансові ринки» та ін.

3. Кредитний ринок є складною ієрархічною системою з переважно оберненими зв'язками, тобто імпульси впливу йдуть не зверху за ієрархією до низу, а навпаки, що пояснюється впливом забезпечувальних складових на функціонування і розвиток системи. За умови прямих зв'язків здійснюється вплив вихідної ланки системи на її складові – підсистеми і елементи за ієрархічним принципом підпорядкованості, що здійснюється в управлінській ієрархії звичайних підприємств.

Ця принципова відмінність у зазначених видах систем вимагає врахування специфіки складових інституційного забезпечення і їх зв'язків при розробці заходів щодо поліпшення умов їх функціонування і розвитку кредитного ринку.

4. Для пошуку першопричин регулюючого впливу певного виду забезпечення функціонування і розвитку кредитного ринку необхідно застосувати таку процедуру системного аналізу як декомпозиція (поділ цілого на частини), що за певним ступенем деталізації (глибиною декомпозиції) можна виявити ті елементи системи, вплив яких

суттєво відбивається на її поведінці. Це дозволяє виявити найбільш дієві чинники, здійснення яких може забезпечити найвищу ефективність управлінського впливу на функціонування і розвиток кредитного ринку як системи.

5. Ефективна взаємодія складових підсистем будь-якого сегмента інфраструктурного забезпечення кредитного ринку – інформаційного, інституційного, кадрового і т. ін. приводить до виникнення синергетичного ефекту, який посилює позитивний вплив зазначених складових і створює сприятливі умови для його ефективного функціонування і розвитку.

6. Сукупність елементів інституційного забезпечення функціонування і розвитку кредитного ринку, що відносяться до нормативно-правового забезпечення, можна розділити на дві групи за ознакою захисту інтересів двох головних учасників кредитного ринку – кредитних компаній і отримувачів кредитних коштів, які за певних умов виступають сторонами конфлікту.

Гармонізація законодавства, що визначає «правила гри» основних учасників кредитного ринку – кредиторів і позичальників, дозволить уникнути конфліктів і покращити умови надання кредитних послуг.

7. Різнострамованість та різноплановість за своєю сутністю та змістом складові інституційного забезпечення, що охоплюють фінансові інститути, як окремі структури, і нормативно-законодавчу базу мають дотримуватись спільної, виваженої та узгодженої стратегії регулюючого впливу та різнобічної підтримки учасників кредитних відносин, що забезпечить ефективне функціонування і розвиток кредитного ринку.

8. Аналіз нормативно-законодавчої бази як складової інституційного забезпечення функціонування кредитного ринку показав певну розмежованість їх за ознакою захисту прав основних його суб'єктів – кредиторів і позичальників. При цьому виявляються більш захищеними саме кредитори, інтереси яких відстоюються в більшості законодавчих актах. Значна кількість спірних питань взаємовідносин банків і кредиторів вирішуються на користь банківської установи. Це викликає необхідність удосконалення нормативно-правового забезпечення функціонування кредитного ринку шляхом внесення змін у чинне законодавство з метою посилення гарантії прав споживачів фінансових послуг на всі кредитні послуги, що надаються фінансовими установами.

9. З метою підвищення якості надання кредитних послуг доцільно було б враховувати при визначенні рейтингу банківської установи критерій добросовісності їх діяльності шляхом кількісного і якісного (наслідків незаконних дій кредиторів) аналізу випадків шахрайських схем та інших випадків недобросовісної поведінки банків щодо позичальників – фізичних і юридичних осіб.

Серед основних заходів, спрямованих на модернізацію інституційної інфраструктури, слід відзначити такі:

- подальша розбудова існуючих регуляторів (НБУ, національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері кредитних послуг, національної комісії цінних паперів та фондового ринку) в напрямі посилення їхнього впливу на забезпечення прозорості діяльності суб'єктів кредитного ринку, посилення відповідальності за взяті зобов'язання, спрямованості на дотримання збалансованості інтересів учасників кредитного ринку;

- створення спеціалізованої страхової компанії щодо страхування кредитних ризиків банківських установ для компенсації кредиторам збитків у випадках виникнення проблемних кредитів;

- удосконалення законодавчих та нормативно-правових актів з метою їх приведення до міжнародного фінансового права та підвищення ефективності практичної діяльності суб'єктів кредитного ринку;

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

- використання фінансових технологій провідних компаній, які допомагають покращити ефективність фінансових послуг, зокрема кредитних, забезпечують позичальників необхідною інформацією і аналітичними матеріалами та сприяють фінансовій інклюзивності в умовах зростання недовіри до банківської системи;

- удосконалення діяльності спеціалізованих структур щодо аналізу кредитоспроможності потенційних позичальників для запобігання появі поточних та можливих у майбутньому загроз та системних ризиків у процесі кредитної діяльності банків.

Висновки та пропозиції. Нині інституційну інфраструктуру кредитного ринку за формальною ознакою щодо кількості установ з відповідною спеціалізацією своєї діяльності можна вважати більш-менш розвиненою, але за функціональним призначенням та ефективністю своєї роботи не відповідає сучасним вимогам стосовно якісного забезпечення розвитку кредитного ринку, що потребує її модернізації. Особливо це стосується законодавчого і нормативно-правового забезпечення, яке багато в чому визначає ефективність функціонування кредитного ринку.

За умов прийняття інноваційних рішень, спрямованих на позитивні зміни в інституційній інфраструктурі шляхом її модернізації, можна суттєво покращити функціонування кредитного ринку і вийти на якісно новий рівень надання кредитних послуг.

Список використаних джерел

1. Глущенко С. В. Кредитний ринок: інститути та інструменти : навч. посіб. / С. В. Глущенко. – К. : НаУКМА, 2009. – 153 с.
2. Даниленко А. І. Грошово-кредитний ринок України: кризові уроки та короткострокові перспективи / А. І. Даниленко, Н. П. Шелудько // Економіка та прогнозування. – 2010. – № 9. – С. 9-19.
3. Дроб'язко А. Інфраструктура банківського сектору: питання визначення, структуризації та розвитку / А. Дроб'язко // Вісник національного банку України. – 2012. – № 7. – С. 14-17.
4. Дубина М. В. Сутність та система інфраструктури кредитного ринку України / М. В. Дубина, О. В. Шишкіна // Наукові записи Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2017. – № 4. – С. 80-86.
5. Катренко А. В. Системний аналіз об'єктів та процесів комп'ютеризації : навчальний посібник / А. В. Катренко. – Львів : Новий світ-2000, 2003. – 424 с.
6. Кичко І. І. Ретроспективний аналіз бюджетної політики у контексті бюджетного регулювання особистих потреб населення / І. І. Кичко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2009. – Т. 35. – С. 36-40.
7. Коваленко Ю. М. Сутність інституційного середовища фінансового сектора економіки / Ю. М. Коваленко // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 1 (23). – С. 92-97.
8. Луняков О. Ендогенна природа циклічності кредитного ринку / О. Луняков // Вісник національного банку України. – 2012. – № 11. – С. 43-47.
9. Макконнелл Кемпбелл Р. Аналітична економія: принципи, проблеми і політика : пер. з англ. / Р. Макконнелл Кемпбелл, С. Л. Брю. – Львів : Просвіта, 1997. – 671 с.
10. Павлов К. В. Інституційне забезпечення конкуренції на регіональних ринках житлової нерухомості / К. В. Павлов // Вісник наукових праць Мукачівського державного університету. – 2017. – Вип. 13. – С. 887-890.
11. Федосов В. М. Інституційна фінансова інфраструктура України: сучасний стан та проблеми розвитку / В. М. Федосов, В. М. Опарін, С. В. Львовичкин // Фінанси України. – 2008. – № 12. – С. 3-21.
12. Ходакевич С. І. Банківська інфраструктура України на сучасному етапі / С. І. Ходакевич // Вчені записки. – 2013. – № 15. – С. 134-141.
13. Шевцова О. Й. Кредитна система України: розвиток інституційної структури / О. Й. Шевцова, А. Д. Потій // Вісник Української академії банківської справи. – 2014. – № 2 (37). – С. 3-6.

14. Шевчук Д. А. Організація і фінансування інвестицій / Д. А. Шевчук. – Ростов-на-Дону : Фенікс, 2006. – 272 с.

15. Яремко Л. Проблеми інституційного забезпечення інноваційного розвитку регіону / Л. Яремко // Наукові праці ДонНТУ. – 2006. – Вип. 103-3. – С. 164-169.

References

1. Hlushchenko, S.V. (2009). *Kredytnyi rynek: instytuty ta instrumenty [Credit market: institutions and instruments]*. NUKMA.

2. Danylenko, A.I., & Sheludko, N.M. (2010). Hroshovo-kredytnyi rynek Ukrainy: kryzovi uroky ta korotkostrokovyi perspektyvy [Monetary market of Ukraine: crisis lessons and short-term prospects]. *Ekonomika i prohnozuvannya – Economics and Forecasting*, (9), 9-19.

3. Drobyazko, A. (2012). Infrastruktura bankivskoho sektoru: pytannya vyznachennya, strukturyzatsiyi ta rozvytku [Infrastructure of the banking sector: issues of definition, structuring and development]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy – Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 7, 14–17.

4. Dubyna, M., & Shyshkina, O. (2017). Sutnist ta systema infrastruktury kredytnoho rynku Ukrainy [The essence and system of credit market infrastructure of Ukraine]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy – Scientific Records of Institute of Law of the Verkhovna Rada of Ukraine*, (4), 80–86.

5. Katrenko, A.V. (2003). *Systemnyi analiz obektiv ta protsesiv kompiuterizatsii [System analysis objects and processes of computerization]*. Novyi svit-2000 Publ.

6. Kychko, I.I. (2009). Retrospektyvnyi analiz biudzhethnoi polityky u konteksti biudzhethnoho rehuliuвання osobystykh potreb naselennia [Retrospective analysis of budget policy in the context of budget regulation of personal needs of the population]. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnogo tekhnolohichnoho universytetu – Bulletin of Chernihiv State Technological University*, (35), 36-40.

7. Kovalenko, Yu.M. (2011). Sutnist instytutsiinoho seredovyshcha finansovoho sektora ekonomiky [The essence of the institutional environment of the financial sector of the economy]. *Ekonomichniy visnyk Donbasu – Economic Bulletin of Donbass*, (1(23)), 92-97.

8. Luniakov, O. (2012). Endohenna pryroda tsyklichnosti kredytnoho rynku [Endogenous nature of credit market cyclicity]. *Visnyk natsionalnoho banku Ukrainy – Bulletin of the National Bank of Ukraine*, (11), 43-47.

9. Makkonnell Kempbell, R., & Briu, S.L. (1997). *Analitichna ekonomii: pryntsyipy, problemy i polityka [Analytical economics: principles, problems and policies]*. Prosvita.

10. Pavlov, K.V. (2017). Instytutsiine zabezpechennia konkurentsii na rehionalnykh ryunkakh zhytlovoi nerukhomosti [Institutional support of competition in regional residential real estate markets]. *Visnyk naukovykh prats Mukachivskoho derzhavnogo universytetu – Bulletin of scientific works of Mukachevo State University*, 13, 887-890.

11. Fedosov, V.M., Oparin, V.M., & Lovochkyn, S.V. (2008). Instytutsiina finansova infrastruktura Ukrainy: suchasnyi stan ta problemy rozvytku [Institutional financial infrastructure of Ukraine: current state and development problems]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, (12), 3-21.

12. Khodakevych, S.I. (2013). Bankivska infrastruktura Ukrainy na suchasnomu etapi [Banking infrastructure of Ukraine at the present stage]. *Vcheni zapysky – Scientific notes*, (15), 134-141.

13. Shevtsova, O. Y., & Potii, A.D. (2014). Kredytna systema Ukrainy: rozvytok instytutsiinoi struktury [Credit system of Ukraine: development of institutional structure]. *Visnyk Ukrainskoi akademii bankivskoi spravy – Bulletin of the Ukrainian Academy of Banking*, (2(37)), 3-6.

14. Shevchuk, D.A. (2006). *Orhanizatsiia i finansuvannya investysii [Organization and financing of investments]*. Feniks.

15. Yaremko, L. (2006). Problemy instytutsiinoho zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku rehionu [Problems of institutional support of innovative development of the region]. *Naukovi pratsi DonNTU – Scientific works of DonNTU*, 103-3, 164-169.

Отримано 12.08.2021

UDC 336.77(477)

Valerii Ilchuk

Doctor of Economics, Professor, Professor Department of Finance, Banking and Insurance
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: ivp5@ukr.net. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-4844-1326>

ResearcherID: [F-4864-2016/H-0](https://orcid.org/0000-0003-4844-1326)

Tetiana Shpomer

PhD in Economics, Senior Lecturer Department of Finance, Banking and Insurance
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: tanya_shpomer@ukr.net. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0001-6680-5889>

ResearcherID: [L-9323-2015](https://orcid.org/0000-0001-6680-5889)

PROBLEMS OF INSTITUTIONAL COMPONENT'S DEVELOPMENT OF INFRASTRUCTURE SUPPORT OF CREDIT MARKET FUNCTIONING OF UKRAINE

The article implements a systematic approach to the study of the institutional component of resource support of the functioning and development of the credit market. The essence, role and importance of infrastructure provision in improving of the efficiency of the main entities of the credit market – creditors, borrowers and the quality of credit services are identified. The main components of the credit market infrastructure support - subsystems and elements are revealed and characterized. It is shown that in the credit market as a system that can be attributed to hierarchical types of structures, the direction of functional relationships is mostly reversed, which is determined by the influence of lower levels of the hierarchical structure of the system on its performance efficiency. The expediency of credit market decomposition as a system in the study of its individual components - subsystems and elements is considered. As the detail of these components deepens, it is possible to identify the factors and the nature of their impact on the credit market. It is shown that the degree of detail in the process of decomposition is determined by the depth of research, which implements the task of finding those negative factors that are the root causes of threats to the effective functioning of the credit market. It is noted that the activity of the credit market is affected not only by segments of its infrastructure supply (informational, institutional, technical, etc.), but also by the financial and economic crisis and a number of other macroeconomic factors. It is shown that the state plays a key role in institutional support of the credit market's functioning through its institutions (NBU, Ministry of Finance, etc.). Factors that negatively affect the credit relations of creditors and borrowers are revealed, which requires the development of effective measures to remedy the situation in the credit market.

A systematic approach to the study of the credit market, the analysis of its components, the relationships between its subsystems and elements allowed to elaborate a number of measures to improve the efficiency of its operation and development.

In the process of studying the credit market it was found that the most developed component of its infrastructure supply is a set of different specialized institutions. However, there are a number of issues that need to be solved regarding the effectiveness of the implementation of their functions and the quality of the regulatory impact of regulatory and legal provision for the functioning of the credit market. The prospect of further research on certain topic is the development of proposals and effective tools aimed at improving the efficiency of institutional support for the functioning and development of the credit market of Ukraine.

Keywords: *infrastructure; credit market; institutional support; system approach; efficiency of functioning.*

Fig.: 6. Table: 1. References: 15.